

**Рішення спеціалізованої вченої ради ДФ 121.053.2026/ ID 16365
про присудження ступеня доктора філософії**

Здобувач ступеня доктора філософії **ФОКІН Артем Сергійович** народився 10 червня 1999 року. Громадянин України. В 2022 році отримав диплом магістра за спеціальністю «Психологія» в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова. Навчався в аспірантурі з 2022 року в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова та успішно виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Психологія».

Разова спеціалізована вчена рада ДФ 121.053.2026 утворена наказом ректора Одеського національного університету імені І.І. Мечникова від № 59/ОД від «01» липня 2026 року у складі:

Голови спеціалізованої вченої ради — **Зої КІРЕЄВОЇ**, доктора психологічних наук, професора, завідувача кафедри загальної психології і психологічного консультування Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Рецензентів:

Ганни КОВАЛЬ, кандидата психологічних наук, доцента, доцента кафедри психодіагностики та клінічної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Ольги АМПЛЕЄВОЇ, кандидата психологічних наук, доцента, доцента кафедри соціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Опонентів:

Івана ДАНИЛЮКА, доктора психологічних наук, професора, професора кафедри експериментальної та прикладної психології, член-кореспондент НАПН України, заслужений працівник освіти, в.о. декана факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Віталія ЛУНЬОВА, кандидата психологічних наук, доцента, доцента закладу вищої освіти кафедри загальної і медичної психології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця МОЗ України.

на засіданні 28 серпня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань з 05 Соціальні та поведінкові науки **Фокіну Артему Сергійовичу** на підставі публічного захисту дисертації «Суб'єктивна безпека як чинник ментального здоров'я особистості» за спеціальністю 053 Психологія.

Дисертацію виконано у Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова

Науковий керівник - **Родіна Наталія Володимирівна**, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психодіагностики і клінічної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, виконаного українською мовою. У дисертації містяться нові науково обґрунтовані результати дослідження. Дисертантом вперше створено Модель

суб'єктивної безпеки як чинника ментального здоров'я особистості, що інтегрує наступні взаємопов'язані підсистеми: «Суб'єктивна безпека», «Суб'єктивні уявлення про безпеку», «Базисні переконання особистості», «Соціально-демографічні характеристики», «Копінг-стратегії», «Реакції на стрес» та «Ментальне здоров'я особистості»; сформовано систему суб'єктивної безпеки як інтегральний модуль ментального здоров'я особистості, що поєднує когнітивні, афективні, поведінкові та соціальні компоненти; здійснено емпірична верифікація розробленої моделі дослідження за допомогою структурного моделювання, що дозволила виявити вплив соціально-демографічних та індивідуально-психологічних характеристик на суб'єктивне відчуття безпеки і показники ментального здоров'я в межах саноцентричного підходу; виявлено ключові чинники, що формують суб'єктивну безпеку: фінансова стабільність, підтримка родини і друзів, якість соціальних зв'язків та відчуття збереження звичного укладу життя в умовах війни; побудовано чотири шляхові діаграми для аналізу впливу визначених підсистем на відчуття суб'єктивної безпеки із виокремленням найпотужніших регресійних вузлів; визначено медіаційну роль позитивного ментального здоров'я у зв'язку між суб'єктивною безпекою, копінг-стратегіями та стресовими реакціями; адаптовано та впроваджено україномовний варіант методики МНІ ((Mental Health Inventory), названий автором Індекс ментального здоров'я (ІМЗ-38), що відповідає культурно-лінгвістичному контексту дослідження в умовах війни; удосконалено методичну базу дослідження шляхом адаптації і доопрацювання психодіагностичних інструментів, зокрема через виключення ненадійних шкал та побудову валідних структурних моделей; розширено та уточнено уявлення про регуляторну функцію копінгстратегій у забезпеченні суб'єктивної безпеки, встановлено асиметричний характер зв'язків у групах з різним рівнем безпеки; доповнено знання про взаємозв'язок соціальної підтримки та суб'єктивної безпеки, а саме емпірично доведено, що підтримка родини та друзів знижує дистрес та сприяє активації адаптивних копінг-стратегій; набуло подальшого розвитку розуміння структури ментального здоров'я у контексті суб'єктивного сприйняття безпеки, зокрема ролі впевненості у власних силах, позитивного мислення і стабільності самооцінки; розвинуто концептуальні засади саноцентричного підходу в психології через дослідження суб'єктивної безпеки як базового ресурсу психічного самозбереження особистості.

Дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024).

Здобувач має 8 публікацій за темою дисертації, з яких з яких 3 статті у наукових фахових виданнях із психології, з них 3 статті у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затверджених МОН України та 5

публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій:

1. Фокін А.С. Чинники, що впливають на відчуття психологічної безпеки особистості в умовах військового конфлікту в Україні Габітус. № 48, 2023. С.151-155. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208>

2. Фокін А.С. Теоретичний аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх ресурсів особистості на відчуття психологічної безпеки. Наукові перспективи. - № 2(44) 2024 – С.1370-1383. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-20242\(44\)-1370-1383](https://doi.org/10.52058/2708-7530-20242(44)-1370-1383)

3. Фокін А.С. Адаптація шкал оцінки ментального здоров'я. Габітус. 2024. № 65. С.202-208. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.65.35>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

Коваль Ганна Шаміліївна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психодіагностики та клінічної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Оцінка позитивна. Висловлені рецензентом зауваження:

1. У дослідженні чітко продемонстровано, що адаптивна копінг-стратегія «Прийняття і активна боротьба» має потужний позитивний зв'язок із ментальним здоров'ям особистості. Водночас роль інших, менш адаптивних копінг-стратегій у ситуаціях небезпеки залишилася теоретично та емпірично менш деталізованою.

2. Здобувач переконливо довів, що суб'єктивна безпека безпосередньо впливає на ментальне здоров'я особистості ($\beta = 0,43$), пояснюючи 19% його дисперсії. Проте теоретичний опис решти 81% чинників, що детермінують ментальне здоров'я у межах запропонованого саноцентричного підходу, є дещо узагальненим. Залишається неясним, які саме психологічні змінні, окрім суб'єктивної безпеки, складають це ядро і мають бути включені до наступних розширень моделі?

3. Емпірично зафіксовано, що 72,5% опитаних осіб мають нестабільний стан ментального здоров'я. Проте в роботі бракує диференціації цих даних залежно від вікового критерію респондентів, хоча віковий діапазон вибірки є досить широким (від 17 до 63 років). Чи виявив здобувач специфічні вікові особливості або кризи, які загострюють відчуття небезпеки у молоді порівняно з особами зрілого віку?

Амплєсва Ольга Михайлівна, кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Оцінка позитивна. Висловлені рецензентом зауваження:

1. У дисертації переконливо обґрунтовано актуальність вивчення суб'єктивної безпеки як інтегрального модуля ментального здоров'я особистості в умовах воєнного стану. Водночас у теоретичному аналізі поза увагою дослідника залишився детальний розбір специфіки респондентів, що перебувають за кордоном, порівняно з тими, хто залишається в Україні, адже їхній контекст безпеки суттєво різниться. Чи розглядалася можливість окремого порівняльного аналізу цих двох субвбірок, і яким чином географічне переміщення трансформує структуру суб'єктивної безпеки?

2. Робота характеризується високим рівнем методологічного

обґрунтування та використанням сучасних методів структурного моделювання. Проте у вибірці дослідження спостерігається суттєвий гендерний дисбаланс: 93,6% респондентів становлять жінки і лише 6,4% чоловіки. Яким чином такий розподіл впливає на генералізацію отриманих результатів і можливість поширення сформованої Моделі суб'єктивної безпеки на чоловічу популяцію в умовах воєнного часу?

3. Автор успішно здійснив адаптацію та валідизацію методики Mental Health Inventory на українській вибірці, що має вагоме практичне значення. Разом з тим, у тексті роботи недостатньо розкрито психометричні показники надійності та валідності саме цієї адаптованої версії інструменту.

Данилюк Іван Васильович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри експериментальної та прикладної психології, член-кореспондент НАПН України, заслужений працівник освіти, в.о. декана факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Оцінка позитивна. Висловлені опонентом зауваження:

1. У дисертації аргументовано роль базових переконань особистості як фундаменту для формування суб'єктивної безпеки. Водночас механізм деструкції цих переконань під прямим впливом травматичних подій війни потребує глибшої концептуалізації. Які саме базові переконання (за Янофф-Бульман), за даними здобувача, виявилися найбільш уразливими та зазнали найбільшої трансформації у досліджуваній вибірці?

2. Автор якісно репрезентував медіаційні ефекти позитивного мислення та впевненості у собі між базовими переконаннями та стресовими реакціями. Проте психологічний інструментарій для вимірювання власне «позитивного мислення» та його операціоналізація в контексті воєнних загроз викликає запитання. За допомогою яких саме шкал або субшкал методичного комплексу оцінювався цей медіатор і як автор розводить позитивне мислення з феноменом ілюзорного оптимізму?

3. Наукова новизна роботи полягає у розробці цілісної системної Моделі суб'єктивної безпеки за допомогою структурного моделювання. Водночас у висновках недостатньо чітко прописані обмеження застосування цієї моделі. Чи існують певні граничні умови (наприклад, гостра психічна травма або безпосереднє перебування в зоні бойових дій), за яких запропонована структурна модель втрачає свій прогностичний потенціал?

Дуньов Віталій Євгенійович, кандидат психологічних наук, доцент, доцент закладу вищої освіти кафедри загальної і медичної психології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця МОЗ України. Оцінка позитивна. Висловлені опонентом зауваження:

1. У таблицях 3.26–3.27 наведено результати, за якими у вибірці з 312 осіб середній показник фізіологічних стресових реакцій становить $M=2,46$, емоційних стресових реакцій — $M=2,90$, а когнітивного оцінювання стресу — $M=3,25$. Водночас середні показники копінг-стратегій «Прийняття і активна боротьба» та «Прийняття і пасивний оптимізм» дорівнюють відповідно $M=51,8$ і $M=55,0$. Отже, достатньо виражені стресові реакції у досліджуваних поєднуються як з активно-дієвою, так і з пасивно-оптимістичною стратегіями подолання. Запитання: як здобувач пояснює одночасну вираженість активної

боротьби та пасивного оптимізму на тлі високих показників емоційного і фізіологічного стресового реагування? Чи можна вважати це поєднання ситуативно адаптивною реакцією на тривалу воєнну загрозу, і як отриманий результат співвідноситься з положеннями транзакційної теорії стресу та копінгу?

2. У структурній моделі, представленій на рисунку 3.15, відчуття суб'єктивної безпеки пояснює 19% дисперсії позитивного ментального здоров'я та має обернені зв'язки з емоційними і фізіологічними стресовими реакціями — відповідно -21% і -12% . Водночас суб'єктивна безпека безпосередньо не пояснює копінг-стратегію «Прийняття і активна боротьба», хоча остання пов'язана з позитивним ментальним здоров'ям на рівні 30% . Така конфігурація зв'язків видається теоретично змістовною, оскільки вказує на можливу відмінність між переживанням захищеності та активною регуляцією поведінки. Запитання: як здобувач інтерпретує відмінності у силі та спрямованості зазначених зв'язків? Чи виконує суб'єктивна безпека переважно функцію безпосереднього ресурсу ментального здоров'я, чи її доцільніше розглядати як психологічну умову, за якої активні копінг-стратегії набувають більшої ефективності?

3. Особливий інтерес становить медіаційна модель, наведена в таблиці 3.30. У ній непрямий зв'язок між самооцінкою безпеки під час війни та фізіологічними стресовими реакціями, опосередкований недовірою до людей, становить $38,3\%$ і є статистично значущим ($p=0,026$). Натомість прямий зв'язок не досягає статистичної значущості ($p=0,166$), тоді як загальний ефект моделі залишається значущим ($p=0,033$). Це дозволяє припустити, що міжособистісна довіра може бути одним із психологічних механізмів, через які переживання безпеки пов'язується зі стресовим реагуванням. Запитання: як здобувач пояснює психологічний зміст опосередкувальної ролі недовіри до людей? Наскільки цей результат узгоджується з концепцією базисних переконань про доброзичливість і передбачуваність світу та які практичні наслідки він може мати для програм психологічної підтримки населення в умовах війни?

Кіресва Зоя Олександрівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри загальної психології і психологічного консультування Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Оцінка позитивна, без зауважень.

Здобувач надав обґрунтовані відповіді на висловлені зауваження опонентів та рецензентів, а також на інші питання та показав високий науковий рівень в ході дискусії. Зазначені зауваження не впливають на основні наукові висновки та загальне позитивне враження від дисертаційної роботи.

Результати відкритого голосування:

Подано голосів - п'ять

«За» 5(п'ять) членів ради,

«Проти» - немає,

« Утримались» - немає.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада ДФ 121.053.2026 Одеського національного університету імені І.І. Мечникова присуджує Фокіну Артему Сергійовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова спеціалізованої вченої ради

Зоя КІРЕЄВА

*Підпис голови спеціалізованої
вченої ради З. Кіреєвої завідує.
Проректор З. Кіреєва*

